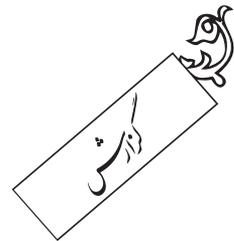

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۷/۱۲

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۹/۰۳

(صفحه ۱۸۷-۲۲۲)

همایش بین‌المللی همایون در هند و ایران

در روزهای یکشنبه و دوشنبه ۲۶-۲۷ آبان‌ماه ۱۳۹۸ همایش بین‌المللی همایون در هند و ایران، با همکاری رایزن فرهنگی هند در ایران، برگزار شد. در مراسم افتتاحیه دکتر غلامعلی حدادعادل (ریاست محترم فرهنگستان زبان و ادب فارسی)، گادام دار مندرا (سفیر هند در ایران)، دکتر محمدرضا نصیری (دبیر فرهنگستان زبان و ادب فارسی)، پروفسور کومار سینگ (رایزن فرهنگی هند در ایران)، پروفسور آزرمیدخت صفوی (استاد دانشگاه علیگر هند)، دکتر کریم نجفی‌برزگر (دبیر کل شبکه دانشگاه‌های مجازی جهان اسلام)، دکتر توسلی (استاد دانشگاه سیستان و بلوچستان)، دکتر فتح‌الله مجتبابی (عضو پیوسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی)، دکتر رضا شعبانی (استاد دانشگاه شهید بهشتی)، پروفسور گیاش‌وار پورانا (دانشگاه ملی اسلامی هند)، دکتر میرزایی (استاد دانشگاه آزاد کرج)، و تعدادی از کارکنان و اعضای هیئت‌علمی فرهنگستان زبان و ادب فارسی حضور داشتند. جلسه در ساعت نه صبح به مدیریت پروفسور آزرمیدخت صفوی آغاز گردید. ایشان در سخنرانی خود به روابط ایران و هند، خاصه در دوره بابرین، اشاره کرد و اظهار داشت در دوره بابرین روابط فرهنگی ایران و هند بسیار درخشان بوده است. ادیبان و شاعرانی که از ایران به هند رفته بودند، هم در عرصه علم و ادب و هم در بخش

کشورداری و نظامی‌گری، بسیار تأثیرگذار بوده‌اند و بدیهی است متقابلاً نیز فرهنگ هند بر فرهنگ و ادب فارسی اثر نهاده است و همین ارتباط معنوی است که دو ملت بزرگ و متمدن را به هم وابسته کرده و آن دو توانسته‌اند در مسیر تاریخ از افکار و اندیشه‌های همدیگر بهره‌مند شوند. سپس دکتر حدادعادل ضمن خوشامدگویی به حضاران در ارتباط با سفر همایون به ایران سخن راند و اظهار داشت که در طول تاریخ، روابط ایران و هند، چه از نظر روابط ادبی و اجتماعی و چه سیاسی و اقتصادی، همواره برقرار بوده و اینکه همایون پس از ناکامی در مقابل شیرشاه و بی‌وفایی کامران میرزا و عسگری میرزا، برادران ناتنی خود، به ایران ملتجی شد، به دلیل دل بستگی وی به فرهنگ ایرانی بوده است. دکتر حدادعادل در ادامه نحوهٔ استقبال از همایون در ایران را بیان کرد^۱.

سپس گادام دار مندر را دربارهٔ روابط ایران و هند و آمدن همایون به ایران و استقبال گرمی که به دستور شاه طهماسب از او شده بود، اشاره کرد و اظهار داشت که شایسته است دربارهٔ روابط ایران و هند همایش‌های متعددی برگزار شود. سخنران دیگر جلسهٔ افتتاحیه پروفسور کومار سینگ بود که ضمن قدردانی از توجه گروه شبه‌قاره به مسائل ادبی و علمی و خدمات فرهنگی متقابل ایران و هند، اشاره کرد که در سال‌های اخیر فعالیت هندشناسی در ایران سامان بهتری پیدا کرده و روابط هند و ایران در سطح قابل قبولی است و امید است که در هفتادمین سالگرد «روز ملی جمهوری هند» فعالیت‌های مشترکی داشته باشیم.

پس از آن دکتر محمدرضا نصیری، ضمن یادآوری از زنده‌یاد دکتر حبیبی اشاره نمود که دکتر حبیبی با تأسیس گروه شبه‌قاره در فرهنگستان مطالعات هندشناسی را به نوعی زنده کرد و در سال‌های بعد در زمان ریاست جناب آقای دکتر حدادعادل این توجه بیشتر شد. ایشان در دنبالهٔ سخنان خود به فعالیت‌های گروه شبه‌قاره اشاره کرد و ابراز داشت که گروه شبه‌قاره در پی وظایف تعیین‌شده، پنج جلد از مجموعهٔ هشت‌جلدی دانشنامهٔ زبان و ادب فارسی در شبه‌قاره را به چاپ رسانده است و کتابخانه‌ای درخور توجه تأسیس کرده، و نشریهٔ شبه‌قاره در جهت تعامل بین دانشمندان ایرانی و هندی راه‌اندازی شده که تا کنون نُه شمارهٔ آن به چاپ رسیده است. همچنین بانک اطلاعات دیجیتالی نسخ

۱. متن سخنرانی ایشان در آغاز همین شماره از مجله درج شده است.

خطی بالغ بر ۶۰ هزار نسخه خطی راه اندازی شده است. در پایان مراسم افتتاحیه، جلد پنجم دانشنامه زبان و ادب فارسی در شبه‌قاره و شماره نهم مجله شبه‌قاره رونمایی شد.

نشست نخست به مدیریت دکتر کریم نجفی‌برزگر برگزار گردید که در این نشست پروفیسور آرمیدخت صفوی به سفر همایون به ایران و آثار و ثمرات فرهنگی آن براساس منابع فارسی اشاره کرد. دومین سخنران این نشست دکتر مه‌ری ادیسی از دانشگاه پیام نور بود که درباره بازتاب سفر همایون به ایران در منابع تاریخی هم‌عصر ایران و هند مقاله خود را ارائه کرد. دکتر مهدی توسلی نیز از دیگر سخنرانان جلسه بود که در مورد مطالعه باستان‌شناسانه هنر و معماری اسلامی هند سخن راند و اظهار داشت که با روی کار آمدن سلطنت‌های مسلمان در دهلی، بر روند ترویج فرهنگ ایرانی - اسلامی افزوده شد و بناهای هنری با طراحی اسلامی مانند قطب منار و مسجد قوه الاسلام دهلی با الهام از معماری ایرانی بنا نهاده شد. همایون بعد از بازگشت از ایران و به قدرت رسیدن دوباره متأسفانه فرصتی نیافت تا از هنر و ذوق و اندیشه معماران ایرانی بهره‌مند شود؛ ولی در زمان فرزند و جانشین او اکبر، هنرمندان و معمارانی که به دعوت همایون به هند مهاجرت کردند، بناهایی با سبکی تلفیقی که حس زیباشناسی بین جهان اسلامی و هندویی را با عناصر ذوق ایرانی القا می‌کرد، به اجرا درآوردند.

نشست دوم از ساعت ۲:۳۰ بعدازظهر به مدیریت پروفیسور آرمیدخت صفوی شروع شد. پروفیسور شیام بیهارلال (استاد دانشگاه روهیلکد) درباره همایون و شکل‌گیری مکتب گورکانی سخنرانی کرد. موضوع تحقیق سخنران بعدی، پروفیسور گیاش‌وار پورانا (استاد دانشگاه ملی اسلامی هند) «هجرت همایون، نقطه عطفی در تاریخ امپراتوری گورکانی» بود. سپس پروفیسور داوان مقاله «همایون و بنای پلی میان دو تمدن باستانی» و پروفیسور کومارسینگ مقاله «تاریخ‌نگاری همایون، دیپلماسی برای یک پادشاه و یک انسان» را ارائه کردند. آخرین سخنران این جلسه دکتر نوروزی از دانشگاه پیام نور بود که به چگونگی نقش‌آفرینی و تأثیرگذاری ایرانیان در حکومت همایون و پیامدهای آن اشاره کرد و اظهار داشت همایون که ظاهراً بیش از پدر به فرهنگ ایران تعلق خاطر داشت و از حمایت ایرانیان در کنار زدن رقیبان خانوادگی و تثبیت حکومت در برابر مخالفان

بر خوردار شد، فضای بیشتری برای نقش‌آفرینی ایرانیان مهاجر در مرحلهٔ اول سلطنت خود فراهم نمود. با این حال، بعد از پناهندگی همایون به ایران و برخورداری وی از حمایت نظامی صفویان برای تصاحب مجدد تخت حکومت، به دلایلی چون آشنایی همایون با برخی از گروه‌های ایرانی، فضای بسیار مناسب‌تری برای نقش‌آفرینی افزون‌تر ایرانیان مهاجر در دربار و حکومت همایون مهیا گردید.

در این نشست دکتر نجفی دربارهٔ همایون و مدت اقامت او در ایران سخنرانی کرد و اظهار داشت همایون در پی جنگ با دشمن دیرین بابریان، یعنی شیرشاه سوری، و شکست خوردن از وی، ناگزیر به دربار صفوی پناه برد. او سپس به مسیری که همایون پیموده اشاره کرد و اضافه نمود آنچه در نظر مورخان هندی اهمیت دارد روش و منش سیاسی شاه طهماسب و نجات امپراتوری بابرری بوده است.

نشست سوم همایش در روز دوشنبه ۲۷ آبان‌ماه ۹۸ در ساعت ۹:۳۰ به مدیریت خانم دکتر هدی سیدحسین‌زاده آغاز شد. در این نشست دکتر منصور صفت‌گل (استاد دانشگاه تهران) دربارهٔ نخستین پیوندهای تیموریان هندوستان با ایران و ظهور تاریخی روابط خارجی عصر صفویه سخن گفت و به حضور پرتغالیان در سواحل هند و ایران و توجه دو کشور هند و ایران به راه‌های زمینی (خاصه راه قندهار، که انبار کالای تجاری محسوب می‌شد و از نظر هر دو کشور بسیار مهم و منطقهٔ سوق‌الجیشی به‌شمار می‌رفت) اشاره کرد و در ادامه از این امر سخن گفت که همایون در برگشت ادارهٔ قندهار را به قزلباش‌ها واگذار کرد که بعدها مرکز کشمکش دو کشور شد. دکتر صفت‌گل در سخنان خود پس از بررسی راه‌های تجاری، بدین نکته اشاره داشت که بزرگ‌ترین دریاورد عثمانی، علی رئیس، از طریق راه‌های آبی جنوب ایران به دربار هند راه یافته و با همایون ملاقات کرده بود.

سپس خانم دکتر هدی سیدحسین‌زاده (استادیار گروه شبه‌قاره) دربارهٔ آمدن همایون به ایران مقالهٔ خود را قرائت کرد و اظهار داشت: همایون به پیشنهاد بیرام‌بیگ بهارلو، معروف به بیرام‌خان، که خاندانش ارتباطی دیرینه با ایرانیان داشتند، به ایران و دربار صفویان پناهنده شد. سیدحسین‌زاده به تشریح سفر همایون و مسیر سفر و چگونگی برخورد شاه طهماسب اول و اطرافیانش، حضور همایون در دربار صفوی و سیاست

مشروط شاه طهماسب برای کمک و بازپس گرفتن تاج و تخت پرداخت. دکتر محمدجعفر یاحقی (استاد دانشگاه فردوسی مشهد و عضو پیوسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی)، درباره نگاه همایون به ادبیات و شعر فارسی و بردن تعدادی از ادیبان و شاعران به هند، روابط خواهرخواندگی هرات و مشهد، اقدامات امیر علیشیر نوایی در احداث بناها و تأمین آب شهر مشهد و نقش مشهد به عنوان مرکز تشیع سخن گفت و در پایان با اشاره به کتیبه‌ای که به خط همایون در روستای تایباد، در بیست کیلومتری افغانستان، باقی مانده است متن سنگ‌نبشته را قرائت کرد:

ای رحمت تو عذریذیر همه کس   ظاهر به جناب تو ضمیر همه کس
درگاه و در تو قبله‌گاه همه کس   لطفت به کرشمه دستگیر همه کس

«سرگشته بادیه بی‌سرانجامی، محمد همایون، شنبه ۱۴ شوال سنه ۹۵۱».
آخرین سخنران این نشست دکتر مصطفی پورمحمدی (فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران) بود که درباره دو هنرمند ایرانی به نام‌های میر مصور و سید علی، که به همراه همایون به هند رفته بودند، مقاله خود را ارائه کرد.
در پایان جلسه از ویژه‌نامه دویستمین شماره جستارهای ادبی رونمایی شد.
همایش «همایون در هند و ایران» با استقبال کم‌سابقه‌ای روبه‌رو گردید و سفیر هند در ایران پیشنهاد برگزاری همایشی دیگر درباره همایون و شناخت بیشتر ابعاد مختلف سفر وی به ایران را داد. مقالات ارائه‌شده در این همایش متعاقباً به چاپ خواهد رسید.

گروه شبه‌قاره

